

در ۵ ح

هدیه جمعه

معارف قرآن

سیدرضا اکرمی

اشاره: قرآن، کتاب آسمانی و کلام خداوند، از بزرگ‌ترین الطافی است که حضرت حق برای راهنمایی بشر فرستاده است و در همه زمینه‌ها راهگشای مسائل انسان بوده و هست. لذا بهره گرفتن از رهنمودها و معارف این کتاب عظیم در مباحث خطبه‌های نماز جمعه باعث تحقق این هدف و هدایت شرکت کنندگان به ویژه نسل جوان خواهد شد.

◀ مردم‌شناسی در قرآن

شناخت قرآن که «نقل اکبر» که در بیان متین نبوی «ایها الناس انی تارک فیلکم الثقلین کتاب الله و عترتی»^۱ معرفی شده، می‌تواند موضوعی محکم و مداوم و سهل الوصول باشد ولی بدین صورت که بحث مردم‌شناسی را عنوان کنیم، فی‌المثل در آیه کریمه

مَالِكِ الْكِتَابِ لَارِيبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

متقین از نگاه قرآن کیستند؟

آنگاه هفته‌ای چند صفت آنان را به صورت گویا بیان نماییم، آن هم از خود قرآن مجید و آوردن قصص قرآنی به عنوان شاهد و مثال، تا الگو نیز ارائه شده باشد. نمونه دیگر آیه:

مَن الذِّينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ وَ هُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

را در مردم‌شناسی که نامؤمنان کیستند و خصصیت‌های آنان چیست و موانع ایمان را برشماریم و درمان آن را از منظر قرآن یادآور شویم. نمونه سوم آیات ۱۳ گانه مربوط به منافقین است که در طول تاریخ در برابر پیامبران و امامان و صالحان و مصلحان و مجاهدان و عالمان خیراندیشان و سیاسیون کارآمد، صف آرایی کرده و جبهه‌گیری گوناگون داشته‌اند، چهره منافق را از منظر قرآن بشناسیم و خطرات آنان را برشماریم و شاهد مثال‌های مانیز قرآنی باشد. این بحث می‌تواند به مرور تداوم یابد تا گروه‌های مختلف:

- محسنین، صابریین، صالحین، شهدا، مرابطین، محافظین، مؤمنین،
- مسلمین، قانتین، صائمین، حافظین، مستکبرین، متکبرین،
- مستضعفین، مخلصین، راکعین، ساجدین، آمرین به معروف،
- ناهیان از منکر، خاسرین، مبذرین، مسرفین و مخسرین،

را بشناسیم و بشناسانیم. مردم‌شناسی از طریق صفات و علامات قرآنی کاری قییم و متین، به ویژه در عصر اطلاعات و رسانه‌ها، سیاسی بازی و سیاهکاری خواهد بود.

◀ جامعه‌شناسی در قرآن

بحث جامعه‌شناسی از منظر قرآن در اعصار گذشته و عصر رسول اکرم، بحثی دل‌پسند و شنیدنی می‌باشد چون گذشته، چراغ حال و آینده است، صافی‌ها و ناصافی‌ها را به طور شفاف بر ما عرضه می‌کند. بیش از ۲۵۰۰ سرگذشت در قرآن به صورت مفصل و مختصر و متوسط نقل شده که هر یک عهده دار معرفی جامعه‌ای کوچک و بزرگ و متوسط می‌باشند و قرآن با صراحت به رسول اکرم دستور یادآوری می‌دهد «و اذکر فی الکتاب موسی، ادریس، مریم» و در بیانی می‌فرماید:

وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْأَعْوَابِ^(۱)

هر یک از پیامبران در عصری و مصری می زیسته اند و جامعه ای ویژه داشتند اندیشه های آنان و رفتار آنان و آمال و آرزوهای آنان به روشنی بازگو شده، تا ضمن اطلاع پیروان قرآن از گذشتگان، آموزش و پرورش و پژوهش و سازندگی نیز مطرح شود، محاسن و معایب آنان را بدانند و در تصمیم و برنامه ریزی زندگی و بینش و روش و کوشش خود ملحوظ دارند که کریمه های قرآن این است:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ^(۲)، فَاقْصُصِ الْقِصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ^(۳)، ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ^(۴).

◀ واژه های کلیدی در قرآن

توجه به کلمه آخر هر آیه، سرنخ و سوژه و تیتیر خوبی می تواند برای بحث های قرآنی در خطبه کوتاه اول باشد، به عنوان مثال در سوره یوسف که «احسن القصص» است، می خوانیم:

فَعَلِمَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ، لِمَنِ الْغَافِلِينَ، سَاجِدِينَ، عَدُوِّ مِيقِينَ، عَلِيمِ حَكِيمٍ، آيَاتٍ لِّلسَّائِلِينَ، لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ، قَوْمًا مَّالِحِينَ، لِّلْمُحْسِنِينَ، لِحَافِظِينَ، غَافِلُونَ، لِّلْخَاسِرِينَ، وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ، يَكُونُ، وَ لَوْ كُنَّا صَادِقِينَ، يَعْمَلُونَ، زَاهِدِينَ، لَا يَعْلَمُونَ، الْمُحْسِنِينَ، لَا يَفْلَحُ الظَّالِمُونَ، الْمُخْلِصِينَ، الْكَافِرِينَ، الصَّادِقِينَ، ان كِيدَ كُنْ عَظِيمٍ، الْخَاصِثِينَ، لَا يَشْكُرُونَ، ان كنتم للرويا تعبرون،

به جرات می توان گفت به شماره «۱۱۱» آیه این سوره، ۱۱۱ سوژه وجود دارد که می توان ارائه نمود، حال و هوای سوره های دیگر نیز چنین است.

◀ حروف مقطعه در قرآن

توجه به حروف مقطعه در آغاز سوره های قرآن درجه جدیدی برای شناخت قرآن است، یعنی این که از همین حروف «الم، المر، ن، ق، حم» کلماتی پدیدار شده که آیه نام دارد، وحی خداوند است، نسخه شفابخش است، رحمت است، وسیله هدایت است، عامل وحدت و اتحاد است، اصول و فروع و اخلاق را بازگو می نمایند، معجزه است، دارای رمز و راز است، کد است و کلید، اشاره است

و اجمال، در سوره های مکی و مدنی نازل شده است، یک حرفی است چون «ن» و چند حرفی است چون «کهیصص» با همین حروف می توانیم کلمه ساخت و جمله پدید آورد و بشریت را با حکمت و عدالت و فضیلت، سعادت مند دنیا و آخرت نمود. می توان با همین حروف معجزه الهی را شرح دهیم و بگوییم چگونه با همین حروف عربی، می توان معجزه ساخت و بیش از ۱۴۰ سال قمری ادعای مقابله به مثل «تحدی» نمودند و چون نتوانستند همانند سازی کنند به تهمت و افترا روی آوردند.

◀ تبیین قرآن در خطبه ها

باید در مباحث قرآنی خطبه اول و یا هر مبحث دیگر حدیثی و تاریخی و سیاسی، تبیین و توضیح و ترجمه همراه با تحلیل و تعلیل باشد، چرایی موضوع و چگونگی آن بازگو شود تا مطلب مورد قبول واقع شود تعبد باید همراه با تعقل باشد، زیرا ادیان الهی و از جمله اسلام و مکتب تشیع، اندیشه و فلسفه و فائده را با هم می دانند. هیچ سخنی بی حکمت و علت نیست، چون خدای حکیم و لطیف فرموده، چون پیامبر عقل کل بیان نموده، چون امام علی (ع) و ائمه (ع) دیگر که وارث علم پیامبرند فرموده اند و گاهی می فرمودند: «قال رسول الله (ص)» و خود را دعوت به اندیشیدن و مشورت کردن و تجربه ها را به کار بستن می نمودند. این نوع سخن گفتن اقتناعی خواهد شد نه اسکاتی، استدلالی خواهد شد نه ابلاغی و اطلاع رسانی. به سوره «یس» که می گویند قلب قرآن است و آیه:

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ^(۵)

شاهکار این سوره است، مراجعه:

اولم یروا انا خلقناکم مما عملت ایدینا انعاماً فهم لها مالکون و نلناها لهم فمنها رکوبهم و منها یا کفون و لهم فيها منافع و مشارب آ فلا یشکرون^(۶)

را مورد توجه قرار دهیم، و در نتیجه آن «افلا یشکرون» دقت نماییم. تا وجدان بشری فعال شود و با درایت و ظرافت خدا را سپاس گوید و شکرگزاری همراه با شرح نعمت های خداوندی باشد.

پی نوشت: ۱- بخارالانوار، ج ۲، ص ۱۰۳ ۲- کهف، آیه ۶۳ ۳- یوسف، آیه ۱۱۱ ۴- اعراف، آیه ۱۷۶ ۵- یونس، آیه ۱۴ ۶- یس، آیه ۵۸ ۷- یس، آیه ۷۳ تا ۷۱